

nyými poľami, so stabilným jadrom, s labilným okrajom, s na-
pätými vzťahmi epod.

Na záver našej úvahy len toľko: Genetický opis jazyka
v porovnaní s tradičnými historickými opismi má viac pred-
nosti, resp. že hlavný dôraz kladie na kontinuitu a na momenty
napätia, resp. na rozpornosti vo vývine jazyka v jeho gene-
kejšej a postgenetickej fáze, dostáva s bližšie k podstate zá-
nitosti jeho historického fungovania a menlivosti v čase a
priestore. Takto poskytuje aj väčšie možnosti na uplatnenie
dialektického aspektu v metódach ich poznávania.

Literatúra:

ČERNÍK, V., FARKAŠOVÁ, E., VICENÍK, J.: Teória poznania. In:
do dialektiky ako logiky poznania. 1. vyd. Bratislava 1981.
HOŘEK, J.: Vývin a teória jazyka. 1. vyd. Bratislava 1981.
Kolektív: Filozofické otázky jazykovedy. 1. vyd. Bratislava
1979 /Filozofski pytanja moroznavstva, Kyjev 1972, prela-
žil J. Dorula./
KOMÁREK, M.: K dialektice jazykového vývoje. In: Acta Univer-
sitatis Carolinae-Philologica. Slavica Praagensis IV, 1962
s. 19-26.
KRAJČOVITČ, R.: Procesualnosť ako vlastnosť jazykového systému
a jeho výskum. In: K princípom marxistickej jazykovedy.
Red. J. Horický. Bratislava 1985, s. 76-79.
KRAJČOVITČ, R.: Slovenčina a slovenské jazyky. Praslavanská
Genéza slovenčiny. 1. vyd. Bratislava 1974.
SADOVSKIJ, V.N.: Základy všeobecnej teórie systémov. Logiko-
-metodická analýza. 1. vyd. Bratislava 1979 /preložila
K. Fircáková/.

K sebezpoznaní a využitiu lingvistiky

Pavel Novák

1. Term. pozn. - lépe: sebezpoznaní lingvistů jako jed-
notlivců i jako společenství.

2. Dialektiku vývoje vědního oboru /skupiny vědních obo-
rů/, např. lingvistických věd zakládají: potřeby společenské
praxe, logika teoretického vývoje /překonávání předchozích
stadií vývoje, vnitřní zdroje a recepce zahraničních impulzů/
přesuny mezi speciálním vědním, obecnovědním a filozofickým vě-
děním, přesuny v prestiži vědních oborů, tradice a změny spo-
lečenského klimatu i souvlastnosti a vzájemné působení všech
těchto dějů.

3. Možnosti aplikací poznatků lingvistických věd i jejich
skutečné využití se v 2. pol. našeho století značně rozšířily.
Nejsou již omezeny na oblasti kulturní činnosti, z nichž ling-
vistické obory /obory speciální i lingvistika obecná/ vždy tě-
žily nebo z nich přímo vyrůstaly a kde se lingvistické poznat-
ky mohly různou měrou uplatňovat odedávna /výuka jazyků mateř-
ských, výuka jazyků cizích, kodifikace spisovných jazyků, pře-
kládaní, konstrukce umělých jazyků typu esperanto, filologické
studium starých památek/, ale vyrůstají z možnosti samostatných
počítacích v oblastech automatizace, robotizace a informatiky
vyžadujících stroje zpracování textu v přirozeném jazyce.

Z toho, že klasické aplikace lingvistiky byly převážně
humanitní, kdežto novější převážně "technické", nelze vyvozovat,
že nemohou nabýt na aktuálnosti nové aplikace humanitního
rázu. Např. zdá se, že přestavby společenského života v ná-
šich zemích mají závažné aspekty sdělovací /změny v komuni-
kačních kanálech, v literárních a rétorických /žánrech ve-
řejného života, v postupech a způsobech vyjadřování a uvažo-
vání/; vzniká tak další příležitost pro uplatnění lingvistiky
/stejně jako ostatních disciplín starého trivía - gramatika,
logika, rétorika - i oborů jiných/.

V souvislosti s praktickým uplatněním lingvistiky se objevují procesy a problémy známé z obdobných situací jinde /vzájemné působení praxe a teorie, délka časového intervalu mezi formulováním poznatků a jeho využitím nebo intervalem mezi formulací potřeby a jejím uspokojením, praktické uplatnění bezprostřední nebo prostřednictvím vědních oborů s přímkějšími aplikacemi/. Vyjevení aplikacích možností, a to je třeba zdůraznit, však může být velmi nesnadné, a to jak na úrovni obecné, tak na úrovni nabídek a požadavků formulovaných konkrétními institucemi. V zásadě z podobných nesnází při využití vání počítací vykrystalizovala funkce systemového analytika. Je dobré si její absenci v obecném případě uvědomit a podle možnosti se jí snažit suplovat.

4. V této souvislosti se nabízí otázka, zda by mohly mít bezprostřednější závažnost pro současnou společenskou změnu v našich zemích polemické práce K. Marxe a B. Engelse, které předcházely pozitivní formulaci materialistického pojetí dějin.

Jak jsem ukázal v stati NOVÁK 1985, považovali Marx a Engels některé řvsv vyjádřování /většně typických textových obrátů/ v hegelovské a mladohegelovské filozofii za zvláštní zavádějící. Velkou část z nich uvedli a analyzovali jako "logické triky", "eskatotáže" v ksp. Zjevení Jana Neologa aneb "Logika nové moudrosti" Německé ideologie.

K takovým vadným rysům vyjádřování patří vážně chápání personifikace/hypostaze/idejí, společenských dějů, společenských a institucí. Velmi instruktivní je tento příklad: "Společnost, "souborný život" neohápe náš autor /kritizovaný pravý socialista - P.M./ jako vzájemné působení "jednotlivých životů", z nichž se společnost skládá, nýbrž jako samostatná existenci, mezi níž a těmito "jednotlivými životy" dochází ještě ke zvláštnímu vzájemnému působení. Jestliže se to opakuje, du nějak týká skutečných vztahů, pak tu jde o iluzi samostatnosti státní vůči soukromému životu a o vřru v tuto zdánlivou samostatnost jako něco absolutního" /MARX-ENGELS 1962 /přv 1845-1846/, s. 490-491/.

Vzpomeňme nyní např. na diskusi o nedostatku lékařů v Sovětském kraji a o cestách nápravy, která nedávno proběhala v našem tisku. Pokud diskutující uvažovali na úrovni společnosti/potřeby společnosti versus absolutní medicíny, tedy na úrovni neadekvátní co do míry abstraktnosti/konkrétnosti a obecnosti/speciálnosti vzhledem k danému problému /srov. i Leninův princip konkrétnosti pravdy/, mohli dospět jen k moralizování a lamentování. K reálnějšímu pohledu se dospělo, když se uvažovaly různé orgány a instituce, jejich opatření a postoje apod., když se tedy přestalo mluvit o společnosti jako zvláštním samostatném, sebevědomém subjektu, a uvažovalo se o vyjevování potřeb a zájmů různých skupin občanů, možnostech jejich uspokojování apod.

Takové příklady snad dávají tušit společenskou významnost zkoumání v naznačeném směru. Bude při něm možné využít i racionálního jádra "Kritik jazyka" /Kritik der 'óti lépe kritik užívaní jazyka, které se v Evropě táhnou od starořecké filozofie /srov. HORÁLEK 1967, s. 44-46/.

Literatura:

HORÁLEK, K.: Filozofie jazyka. Acta Universitatis Carolinae. Philologica. Monographia XV, Praha 1967.
 MARX, K. - ENGELS, B.: Spisy 3, Praha 1962.
 NOVÁK, P.: K interpretaci formulací klasiku marxismu-leninismu o jazyce /II/, BRDál XXVI, 1985, s. 15-29.